

- d) a véghasználati területnek 26⁰/₀-a jó, 44⁰/₀-a közepes és 30⁰/₀-a gyenge termőhelyi osztályú állományokból adódott;
- c) a nemesnyár és egyéb lágy lombos erdők 1211 hektáros véghasználati területével szemben erdőfelújításban és erdőtelepítésben 3319 hektáron létesítettek erdőgazdaságaink véghasználati korig fenntartandó nyárasokat;
- f) a 64 ezer hektáron végrehajtott gyéritések és a 38 ezer hektáron elvégzett tisztítások minősége általában kielégítő.

Az elért eredmények tükrözik az erdőgazdasági dolgozók nagy erőfeszítését. Ennek tulajdonítható, hogy *több vonatkozásban elértük azokat a célokat, amelyekel eredetileg a második ötéves terv utolsó esztendejére terveztünk.* Erdőgazdasági dolgozóink magukévá tették a Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusán körvonalazott második ötéves terv célkitűzéseit, s odaadó munkájukkal azt bizonyították, hogy a VIII. kongresszus tiszteletére indított munkaversenyben is helytálltak.

A folyó — 1962—1963. — gazdasági évben sem kisebbek a feladatok. Súlyos nehézségeket kell leküzdenünk többek között a hó- és a jég- okozta károk felszámolásában, továbbá az elmúlt évi aszály következményeinek elhárításában. Ugyanebben az időszakban kezdődik meg — a korábbinál nagyobb arányokban — az erdőkről és a vadgazdálkodásról szóló törvény végrehajtása is. Az elmúlt években szerzett tapasztalatok alapján arra következtetünk, hogy az egyre nehezebbé és sokrétűbbé váló feladatoknak is meg tudunk felelni.

Adatok a magyarországi erdők XI-XV. századbeli történetéhez

DR. CSÖRE PÁL

I.

Magyarország területén az i. sz. 1000 év táján még javarészt érintetlen őserdők állottak. A Hóman—Szekfü-féle Magyar Történet I. kötetében közölt térképen az ország területén a honfoglalás korában létezett erdők kiterjedését látjuk. Eszerint az ország területét javarészt erdők és mocsarak borították. Ez a helyzet egy évszázad alatt nem sokat változott. Az erdők irtása nagyobb mértékben a letelepedéssel és a földművelés terjedésével járt együtt. Az erdők sorsa azonban az ország egyes tájain különbözőképpen alakult. Az Északnyugati és az Északkeleti Felvidéken, főleg pedig Erdélyben és általában a Kárpátok hegyláncain az érintetlen őserdők még évszázadokig javarészt feltáratlanul maradtak. A honalapítók elsősorban a sík- és dombvidékeket szállták meg, a hegyvidékeket azonban még évszázadok múlva is gyéren népesítették be. A királyoknak kellett gondoskodniuk arról, hogy idegenből hozott telepésekkel az erdők kiirtása útján az ország északi és keleti hegyes, erdős vidékei benépesedjenek és a föld megműveltesék.

Más volt a helyzet az ország belsejében, a középhegységek és dombvidékek területén. Az ezeket borító őserdők hamarosan — akkori gazdálkodási viszonyokhoz mérten — a művelés és gazdálkodás keretei közé kerültek. Különösen vonatkozik ez a Dunántúl erdősegeire, amelyekről aránylag a legtöbb emlék maradt fenn. Természetesen ezeknél az erdőknél is csak a könnyen hozzáférhető erdőrészek jöhettek számításba, amelyek lakott helyekhez, vagy fontosabb útvonalakhoz közel voltak. A távolabb fekvő erdőrészek továbbra is megőrizték őserdő jellegüket.

Az Alföld erdősültsége a történelmi és történelem előtti korokban a szakirodalomban sokáig vitatott kérdés volt. Végül a *növényföldrajzi kutatások beigazolták, hogy a magyar Nagyalföld egészen a török hódítás koráig erdős sztyepp volt (1,2,3,4).* A kanyargós folyók hatalmas árterületükkel és az annak megfelelő általában magasabb talajvízállás majdnem mindenütt kedvezett az erdők kialakulásának.

Az Alföldet borító növényzet képére következtethetünk a magyarok megtelepedésének tényéből is. A magyarság nemcsak a honfoglaláskor, hanem a későbbi évszázadok során is megtartotta azt a szokást, hogy elsősorban a síkvidéken, esetleg a dombvidéken telepedett meg, de általában elkerülte a hegyvidéket és a sűrű erdőket. *Érdekes összefüggés figyelhető meg a magyarság által vándorlása során megszállt területek és a terület növénytakarója, illetve az ezt meghatározó klímahatások övezete között.* A javarészt még nomád állattenyésztő életmódot folytató magyarság általában azokat a területeket kedvelte, amelyek az ilyen életmód folytatásának kedveztek. Glaser Lajos (5), valamint Teleki Pál (6) részletesen foglalkoztak ezzel a kérdéssel és kimutatták, hogy a magyarság már az Ural vidékéről való elköltözködéstől kezdve azokon a területeken vándorolt végig, ahol nem voltak sűrű erdők, de amely területek nem is voltak száraz puszták, sztyeppek. Ez a terület a szárazföldi klímahatások öve. A magyarság tehát elkerülte a borealis, az atlanti és a sivatagi övezeteket és mindenütt a szárazföldi klímahatások területét kereste fel, mert ezt a területet fényigényes fajokból álló, javarészt tölgyes erdők és buja füves területek jellemzik. *A magyarság sehol sem telepedett meg, vagy tartózkodott huzamosabban a bükk övében.* Másrészt viszont elkerülte a legszárazabb helyeket is. Az új hazában a Kárpát-medencében való letelepedését is ez jellemzi. Glaser Lajos kimutatta, hogy az egyes törzsek mindenütt ezeknek az erdős öveknek a széléig terjeszkedtek. Itt voltak az úgynevezett *gyepük*, amelyekkel nemcsak az ország határát, hanem az egyes törzsek területét is körülvették. Az a körülmény, hogy a tatárok elől menekülő jászokat és kúnokat egy tömegben az Alföld legszárazabb vidékére telepítették, azt sejteti, hogy ezek a területek, ha nem is teljesen lakatlanok, csak nagyon gyéren lakottak lehettek még a XIII. században is, aminek szintén csak az lehet a gyarazata, hogy a magyarság még ebben az időben is kerülte ezeket a száraz területeket.

Az Alföld még sokáig megőrizte ezt a ligetekkel, kisebb-nagyobb erdőkkel tarkított arculatát. Az 1000—1500-ig terjedő időszakra vonatkozólag már okleveles emlékek is állanak rendelkezésünkre az itt létezett erdőről. Kár, hogy éppen az ország ezen területére vonatkozó oklevelek közül pusztult el nagyon sok, különösen a másfél évszázadig tartó török uralom alatt. A meglevő gyér adatokból is kiténik azonban az, hogy az Alföldön *nem volt ritka az erdő, méghozzá a nagyvadas erdő és régen az állattenyésztés szempontjából nagyjelentőségű tölgyerdő.*

A Nagy-Alföldön egykor létezett erdőkre vonatkozó adatok az egykori oklevelekből:

Szt. Gellértről tudjuk, hogy a Makkai erdőben állított fel remetését.

I. Géza 1095-ben kelt és a Garamszentbenedeki apátság részére szóló adománylevele szerint a Csongrád, Alpár és Hódmezővásárhely községekkel határos Csany nevű helyeken erdők voltak (7).

II. Endre király 1224 évben kelt adománylevelében Frankavillai Lőrincz részére a Tisza és Bodrog vizén alul egy földet és ahhoz tartozó erdőrészt ad (4).

II. Endre király Tamás comes Makár bán fia számára adományozott javakat tárgyaló 1231-ből való oklevele a bácsmegyei Soucha nevű birtokon többször emleget erdőt. (15).

Egy 1247-ből származó oklevél szerint Ladán és Zombor között ebben az időben szép makkos erdő volt, amely még egy évszázad múlva is fennállott. (15).

IV. Bélának 1264-ben kelt egyik oklevele szerint a Csuti monostornak adományozta többek között a Saárwize patak, Pesen és Dobos községek környékén az Eger (Egyr) nevű erdőt (8).

Egy 1266-ból származó oklevél tanúsága szerint Csongrád megyében Thul, Kalan-gurusy és Helvy falvak körül is erdők voltak. (14).

V. István Taksony, Zaic és Rád pestmegyei birtokokat miután bebizonyult, hogy a Nagyszigethez tartoznak, azokat a nyulak szigeti apácáknak adja. A birtokok határainak leírásánál említi az oklevél a Horosztih erdőt (1270). (14).

IV. László 1279-i oklevele megemlékezik a Kis- és Nagykúnságban volt erdőről (14).

1326-ban a békésmegyei Kiskároly északi részén egy Eresztvén nevű újonnan ültetett erdőt osztanak két részre (11).

Kisharang és Nagygyarmat között 1329-ben egy Silbokor nevű ligetes hely volt, egy félszázad múlva pedig ezen a helyen erdőt hasítanak kétfelé alkalmas határjelekkel (11).

Az egri káptalannak egy birtokelhatárolásról szóló 1329-i oklevelében említve a Tiszaköz (Tyzakuz) nevű erdő, amely az Apaty nevű földhöz tartozott (22).

A Váradi Regesztrum 222. §-ában történik említés Erdőd falváról (Villa Erded) ami a mai Emőd nevű helyiséggel azonos. (13).

Pál országbíró által kiadott egy birtokosztályról szóló 1337-ben kelt oklevél Mykola és más bácsmegyei birtokoknál erdőket emleget, amelyeket a rétekekkel és kaszálókkal együtt szintén felosztottak (17).

A Csanád nemzetség birtokairól szóló 1337-ben kelt oklevél megemlékezik a Hód mezejénél levő, valamint Szentlőrinc nevű birtokhoz tartozó eresztvény erdőkről. Ugyanez az oklevél emlegeti a Ladan birtokhoz tartozó erdőt (14).

A szabolcsmegyei Zábrág nevű és a Tisza mellett fekvő birtokról olvassuk, hogy azon egy fűzerdő: és egy 373×65 királyi öl nagyságú területet minden oldalról körülvevő tölgyerdő volt (17).

Heves vármegye alispánjának 1339-ben I. Károly királyhoz intézett, a hevesmegyei Takson nevű birtok határjárásáról szóló jelentéséből értesülünk arról, hogy a Tisza mellett volt a Kywid nevű erdő és az Erdewtow nevű tó (17).

A kői káptalannak 1346. ápr. 29-én I. Károly királyhoz intézett jelentésében említés történik a Bács megyei Pardanch és Magal nevű erdőkről, amelyek a Zopor, ill. a Ders nevű birtokokon álltak (17).

1347-ben Toti és Megyer helyiségeknél levő Aczélos nevű erdőt említ egy oklevél (9).

Dósa Nádor unokái: István, Gergely és János 1366-ban a Debrecennel határos Boldogfalván egy darab erdőt adományoztak Szt. András egyháznak.

A budai káptalan 1368. okt. 2-án kelt, Lajos királyhoz intézett jelentéséből, melyben az óbudai klarisszáknak adományozott Cegléd birtok határainak megjárásáról számol be, olvasunk egy Töllj (tulherdew) nevű erdőről, melyet Cegléd, Nagykőrös és Kecskemét városok, illetve helységek használtak (14).

1373-ban Hölgytelek nevű helységben a becseiek 4 erdejéről történik említés. (9).

Wasuári Tamás fia Miklós mester 1387-ben a Szabolcs megyei Meger nevű birtokát 6000 arany forintért minden tartozékával, köztük silvis glandinosis eladta Kalloui István fia István mesternek (19).

Egy 1406-ban kelt, a váradi káptalan által kiadott oklevélben olvasunk a szabolcsmegyei Nadodwar nevű birtokról, amelyen a Hortobágy folyó melletti silva indaginalis-ról történik említés.

Ugyanebben az évben egy bácsmegyei birtokosztálynál szó van bizonyos égett-erdőről (Egetherdewd).

Zsigmond király 1408-ban Solti Dávidnak adományozta Csanád megyében Barát, Kocsutháza és Kökényes falvakat minden haszonélvezettel és tartozékaikkal együtt megnevezve többek között az erdőket, ligeteket és cserjéseket is (3).

Szilágyi László feleségének Katalinnak bácsmegyei birtokbaiktatásáról szóló 1410-i oklevél az abban felsorolt majdnem valamennyi község határában erdőt említ (Kerezthur, Velefalua, Hethpenzes, Somos, Halagus, Monyoros, Kelemenus stb.) azonkívül említi a Zegeserdew-t és a Vadaserdo-t, továbbá egyéb erdőket, többek között egy silva magna-t is.

Egy 1412-ben kelt levélben Garai Miklós nádor Heves vármegye közgyűlésén a Zaylai és Eczeni erdők iránt intézkedik, amely erdők valahol Tiszafüred környékén lehettek (16).

A leleszi konvent 1417-i oklevele a Szabolcs megyei Szentpéter, Lok, Gyomán, Oszlár és Bagy nevű birtokokról szól. Itt említ makkos erdőket.

A békésmegyei Bucsán 1440 körül olyan erdő volt, hogy szarvasok is tenyészték benne (11).

1459-ben egy vizzálykodással kapcsolatban emlékezik meg egy oklevél a békésmegyei Simai erdőről (11).

Mátyás király 1460-ban megparancsolja Nádasdi László és Laki Péter debreceni királyi embereknek, hogy Debrecen városát a Hunyadi János és Szilágyi Erzsébet által a városnak adományozott erdő használatában ne akadályozzák.

A budai káptalan tanúsága szerint Alberthyi Kálmán fia Bertalan a Belsewhasas nevű erdőrészt és kaszálóját Irsai Antalnak 136 arany forintért elzalogosítja (1468) (22).

1470-ben a Vámosgyörk környékén levő Kartal nevű erdőről, 1477-ben a Péteriben levő fehér tölgy (Feyenthewl) nevű erdőről, 1478-ban pedig a Besnyőn levő kőrís erdőről emlékeznek meg oklevelek (8).

Egy oklevél 1483-ban Jánosi község (ma Jánoshalma) határában egy sziget nevű erdőt említ (9).

Véres verekedés tárgya volt 1484 januárjában a békésmegyei Csudaballa és Tur között levő tőviskés erdő (11).

1489-ben Vajáson, Esőn, Inárcson, Kápolnán (Lacházán) és Szentivánon (Ecsernél), 1492-ben pedig Dömsödön említenek erdőt az oklevelek. (8).

A régi oklevelekből az erdők nagyságára, fajajösszetételére és kezelésére — a szónak mind jogi, mind gazdasági értelmében — értékes adatokat kaphatunk. Ebből a célból közelebbi vizsgálat tárgyává kell tennünk az oklevelekben előforduló latin és magyar kifejezéseket. A latin kifejezések közül leggyakrabban a *silva* szó fordul elő. A klasszikus latin nyelvben ennek a szónak eredeti jelentése fa (cserje) volt és innen származott át az erdőre, erdőségre. A francia bois, az angol wood szó egyaránt jelent fát és erdőt. A középkori latin szövegekben vagy csak általánosan erdőt jelentett anélkül, hogy annak milyenségét közelebbről akarták volna meghatározni¹, vagy emberi beavatkozással nem érintett, tehát őserdőt². Ezzel szemben áll a *foresta*³ kifejezés, amely a klasszikus latinban nem is szerepel. A magyarországi oklevelekbe Németországból származott. Hazánkban először Arnulf, későbbi németrómai császár által 890-ben kiadott oklevélben⁴ fordul elő. Nálunk királyi fennhatóság alá tartozó erdőterületet jelöl⁵.

Míg a *silva* és *foresta* megkülönböztetés tulajdonjogi szempontból történt, a következőkben felsorolt kifejezéseknek természetrajzi érdekességük van. Az erdőre, ligetre, cserjés vagy bozótos területekre a következő kifejezéseket találjuk az oklevelekben a *silva* szón kívül: *saltus*, *virgultum*, *rubetum*, *nemus*, *lucus*, *vepres*.

Különösen a *virgultum*, a *rubetum* és a *nemus* fordulnak elő nagyon gyakran. A két előbbi bokros, cserjés területet, az utóbbi inkább ligetet, berket jelentett. Ilyen területek szép számmal lehettek, mert majdnem minden birtokleírásnál a birtok tartozékainak felsorolásában szerepelnek. Lehet, hogy ebben közrejátszik az a szokás, hogy az okleveleket bizonyos séma szerint szerkesztették és a szóhasználatok, felsorolások sablonosak voltak⁶. Ha figyelembe vesszük azonban, hogy ezek önállóan és kifejezetten megkülönböztetve is és olyan szövegekben is előfordulnak, amelyekben nem a megszokott sablonos felsorolást találjuk⁷, látjuk, hogy az ilyen terület valóban gyakori volt. Ennek magyarázata az, hogy egyrészt sok helyen az erdő természetes formája volt a liget-erdő, különösen az Alföldön és az árterületeken, másrészt az akkori gazdálkodás következtében változtak egyes erdők ilyen területté. Az ilyen cserjés, bokros területek, ligetek egy részének kialakulását tehát csak úgy érthetjük meg, ha ismerjük e korszak „erdőgazdálkodását”.

Mivel azonban erre vonatkozólag adat, leírás nem áll rendelkezésünkre⁸, erre az oklevelekben az erdőre használt kifejezésekből következtethetünk.

Eresztvényerdő: ez kétségteljesen sarjerdőt jelentett, amint arra *Tagányi Károly* is rámutat⁹. Találkozunk azonban Békés megyében egy olyan erdővel is, amelyről egy 1326-ban kelt oklevél azt mondja, hogy „újonnan ültetett Eresztvény nevű erdő”. A használt kifejezésből azonban világos, hogy itt tulajdonnévről van szó és nyilván azt a területet nevezték el így, amelyen valamikor az előző letarolás után kisarjadzott eresztvény erdő állt. Az „eresztvény” kifejezés ilyen értelmét erősíti meg az a körülmény, hogy ezeket az elnevezéseket okleveleink a lakott hely közelében, vagy kevésbé erdős területeken emlegetik leginkább, ahol már ebben az időben lehettek tarvágások.

A főleg tüzfatermelés céljából tarra vágott erdők sarjadzás útján újultak fel és

¹ „Do etiam licentiam... in sylua Bocon ligna incindere” — 1936 (14). (A Bakony-erdőben favágásra is engedélyt adok). „... omnes uiaes, piscinas et molendina et silua ceterasque possessiones” — 1217 (15). az összes szőlőket, halastavakat és malmot és erdőt, valamint egyéb birtokokat).

„Silvam vero cum omnibus appendiciis suis” — 1224 (20). (Az erdőt valóban összes tartozékaival együtt.)

² „quandam silvam... ad extirpandam... — 1295 (22) (egy bizonyos erdőt kiirtásra).

„... terram seu silvam nostram Ponik vocatam... iuxta fluvium Goron existentem, vacuum et habitatoribus destitutum — 1284 (22) (Pónik nevű földünket, illetve erdőnket, amely a Garam folyó mellett található, üres és lakosoktól elhagyott).

³ „... qui duo vltimi Comi atus, scilicet Ugocsa et Beregh fuerunt foretae sanctorum regum” — 1271 (14). (amely két utóbbi megye, mégpedig Ugocsa és Bereg a szent királyok erdei voltak).

⁴ (14)

⁵ Ezt részletesen külön tanulmányban tárgyalom.

⁶ „... cum terris arabilibus... siluis, rubetis, virgultis” (16) (a szántóföldekkel... erdőkkel, cserjésekkel, berkekkel).

⁷ „... Decimam de toto nemore, et de omnibus siluis, que nuntil et in posterum exstirpari poterunt...” — 1234 (14). (Tizedet az egész liget és minden erdő után, amelyet most és ezután ki tudnak irtani).

„... nemorae in sexaginta tribus iugeribus terrarum adiacencia... rubeta vero et numerum silvarum...” — 1328 (17). (A ligeteket 63 holdon... a cserjéseket és az erdők szárúat...)

⁸ Kivételesen a XV. század, amikor már egyes területeken megjelent a fahány réme és nyomában megjelentek az erdőnek az oktanalpusztítás elleni védelmét célzó rendelkezések (pl. Zsigmond király 1426-ban kiadott rendelete a királyi erdőkben a bányászok részére engedett erdőlés szabályozásáról).

⁹ Az eresztvény szó az eresztteni igéből származik (21)

az ilyen erdőt nemcsak a tarvágás utáni években¹⁰, hanem később is ezzel az elnevezéssel illették¹¹. Erre vallanak a nagy-, kis-, közép- és előeresztvény elnevezések¹². Valószínű, hogy az oklevelek fogalmazói, vagy a határjárásnál eljáró hiteles személy kevésbé volt jártas ezekben a kérdésekben, mint a helybeliek (az érdekelt felek, szomszédok stb.) s ezért hol erdőnek, hol bereknek, ligetnek nevezik az erdőt, amelyet a helybeliek magyarul ilyen vagy amolyan eresztvénynek neveznek¹³.

Az eresztvényerdő tehát rendszerint tarvágásos üzemmódban kezelt, a német Niederwald-nak megfelelő és rendszerint tűzifatermelést szolgáló sarjerdő volt. Ilyenek voltak már az Árpád-házi királyok korában a *silva coquinak*¹⁴, az ún. konyhaerdők. Később — a XIV. századtól — midőn az épületfát és szerszámfát adó erdőket kezdték tilalom alá venni, az eresztvényerdőket sok esetben azonosították a szabad erdőkkel (*permissorii*)¹⁵.

Míg a kisarjadzott egész erdőre a régiek az eresztvény kifejezést használták, addig az egyes kisarjadzott fákra, illetve a levágott fa tuskójából kinőtt sarjcsokorra a *dumus*, vagyis a bokor kifejezést használták. Így találkozunk a régi oklevelekben „tölgybokor”, „szilbokor”, „vadkörtebokor”, „gyertyánbokor” stb. kifejezésekkel.

Külön kell foglalkoznunk az oklevelekben nagyon gyakran előforduló *haraszt* (*Haraszh*, *horaszth* stb.) elnevezéssel. Ez erdőre és fára vonatkoztatva egyaránt előfordul. Erdőre vonatkozóan elsősorban az Alföldön, de más vidékeken is szerepel. Ma már a magyar nyelvben egyik értelemben sem használatos, de hogy hajdan gyakori földrajzi elnevezés is volt, amelyet nemcsak erdőre, fára, hanem nyilván ezek után birtokra, helységekre is alkalmaztak, annak emlékét ma is, különösen a Duna-Tisza közén és a Dunántúlon meglevő helységevek bizonyítják (pl. Harasztifalu Vas megyében, Dunaharaszti Pest megyében, mint községek továbbá Csajág, Gödöllő, Túra stb. községeknél Harasztalpuszta, Harasztipuszta, Harasztmajor, Harasztos hegy stb. külterületi lakott helyek). A „haraszt” elnevezés erdőre vonatkoztatva elsősorban cserjés, bozotos erdőt jelentett. Mivel a régiek nem annyira fafajok, hanem a fák alakja szerint tették különbséget az erdők között, ezért a fiatalos, leginkább tuskókból kisarjadzott erdőt nevezték el így. Ezért gyakran szerepel mint régi értelemben vett bokor (*dumus*), illetve mint bokros terület (*dumetum*). Mivel ezek gyakran tölgyerdők voltak, ezért a *haraszt* kifejezést értelmezik tölgyerdőre is (23). A „haraszt-erdő” kifejezést éger erdő, ill. sarjerdő (sarjakkal benőtt terület) megjelölésére használták. Különösen az utóbbi jelentésében (*silva succrescens*, *Niederwald*) közel állott az eresztvény elnevezés jelentéséhez.

Ezek is gyakran olyan tűzifát adó erdők voltak, amik mint a *permissorium*-ok szerepeltek.¹⁶ Ha az ember télen egy tölgy- vagy cserfából álló fiatalost lát, amelynek rozsdaszínű, száraz lombja a havas tájon messziről szembeötlilik, önkéntelenül a régiek harasztterdjé jut eszébe.¹⁷

A „haraszt” elnevezés egyes fákra alkalmazva az égerfát (*alnus*) jelenti. Érdekes, hogy előfordul a „harasztbokor” kifejezés is okleveleinkben.¹⁸ Ebben a formában bokor, illetve „éger bokor” értelemben szerepel.

¹⁰ „Siluam abcisam que Ereztwen nominaretur” (2). (Levágott erdőt, amelyet eresztvénynek neveznek.)

¹¹ „Uadit iuxta magnam siluam que dicitur Ereztwen” (22). (Nagy erdő mellett halad (t. i. határ), amelyet eresztvénynek hívnak.)

¹² „Silve que vocantur Kezeperezthewen et alia iuxta eandem Elewerezthwen” — 1519 (22). (Erdők, amelyeket középeresztvénynek hívnak és másokat mellettük előeresztvénynek.)

Egy 1293-ból származó 1 aratrum terjedelmű föld adásvételét tárgyaló oklevélben szerepelnek a nogerezteuen és a kuserezteuen kifejezések (15).

¹³ Ad vnam paruam siluam quod vulgo vocabulo erzteuen dicitur — 1244 (15). (Egy kis erdőhöz, amelyet közönségesen eresztvénynek hívnak.)

¹⁴ Saltum qui uulgo dicitur Erezteyn — 1298 (18). (Erdőt, amelyet közönségesen eresztvénynek hívnak.)

Vnum virgultum quod erzteuen wlgariter appellatur — 1282 (15). (Egy berek, amelyet közönségesen eresztvénynek neveznek.)

Cuiusdam rubeti wlgariter Erezthwen appellati — 1370 (22). (Bizonyos cserjések, amelyeket közönségesen eresztvénynek neveznek.)

¹⁴ Kálmán király a veszprémi ölgvi apácák részére adott megerősítő levelében birtokaikat felsorolva Szár-berényről azt mondja, hogy az e faluhoz tartozó föld és erdő a falusiakkal közös, kivéve a konyhaerdőt (*sylva coquina*), amely már körös-körül el van határolva — 1109. (14).

¹⁵ „... silvis, nemoribus et permissoriis vulgariter Eresthuen vocatis.” — 1388 (19). (Erdőkkel, ligetekkel és szabad (erdőkkel), amelyeket eresztvénynek hívnak.)

¹⁶ Permissorium Konyhaharaszthya vocatum — 1502. (Konyhaharasztnak nevezett „szabad erdő”.)

¹⁷ Uadit ad fructea que uulgariter teleu horost uocantur — 1269. [A közönségesen tölgyharasztnak nevezett bozotos hely felé halad (t. i. határ).]

Venisset ad quasdam vepres Veresharaszth nuncupatas — 1375. (Bizonyos bokrokhoz érkezik, amelyeket veres harasztoknak hívnak.)

¹⁸ „Ad quendam rubum wigo haraszth-bokor appellatum — 1423 (22). (Egy bizonyos cserjéshez, amelyet közönségesen haraszt-bokornak neveznek.)

Középkori oklevelekben gyakran előfordul a *fekete erdő*, *sylva nigra* elnevezés (Feketheerdew, Fekete erdeu). Tagányi szerint (21) ez az elnevezés a német Schwarzwald szóból ered és nagyon sűrű erdőt jelent. A sűrű erdőre az oklevelek a *silva densa* kifejezést használták.¹⁹ Kétségtelen, hogy ezzel a megjelöléssel rendszerint hegyvidéken találkozunk, ahol nagy, összefüggő erdőségek voltak. Az elnevezést azonban legtöbbször fenyőerdőre alkalmazták. Bizonyítja ezt az az oklevél, amelyben Somolnukbania és Gylnyebania városok polgárainak és népeinek panaszára, hogy János fráter jászói prépost silvas nigras vulgariter fenywerdew vocatas... nem engedte kivágni, Zsigmond király az erdőt a városok és a prépost közös használatába adta. Ez az elnevezés először a XIII. század közepén fordul elő,²⁰ de az egész középkorban gyakran szerepel. Ezek az erdők legtöbbször királyi tulajdonban voltak.

Az erdészettörténeti forrásokban előforduló néhány olyan fogalom jelentését igekeztem itt tisztázni, amelyekből közvetlenül vagy közvetve az akkori erdőgazdálkodásra vonhatunk következtetéseket. A felsorolás távolról sem teljes. Külön tanulmány tárgya lehet a további fogalmak tisztázása. Ilyenek pl. a *gyepű erdő* (*silva indaginalis*), a *bárdos erdő* (*silva dolabora*), a *szabad- és a tilos erdő* (*silva permissoria*, *prohibita*), a *királyi erdő* (*silva regis*, ill. *foresta*) stb. Mivel a tárgyat korszak legnagyobb részében az erdészettörténeti források nagyon gyérek, csak az oklevelekben az erdőkkel, fákkal kapcsolatban használt kifejezésekből vonhatunk le következtetéseket a kor „erdőgazdálkodására”.

¹⁹ Heckel Herrman soltész részére — például — a Kovácsi falu közelében ldirtásra 1393-ban egy *silva densa*-t adományoznak (14).

²⁰ IV. Béla 1255-ben kiadott oklevelében, amelyben a jászói prépostság birtokait sorolja fel, már említés történik egy Fekete Erdőről (ad viam, qua itur ad magnam syluam Fekete Erdeo vocatam... (14). (Az úthoz, amely a Fekete-erdő nevű nagy erdőnöz vezet.)

IRODALOM:

1. Soó R.: Növényföldrajz, 1945.
2. Soó R.: A magyar puszta fejlődéstörténetének problémái. Földrajzi Közl. 1931. 1—3 füzet.
3. Kaán K.: A Magyar Alföld Bp. 1927. (Gazdaságpolitikai tanulmány.)
4. Magyar P.: Alföldfásítás I.
5. Glasser L.: Kelet-Dunántúl a honfoglalás és a vezérek korában, Fejér vármegye kialakulása. 1937. (Különlenyomat a Magyar városok és vármegyék monográfiája XXII. Fejér vármegye c. k.)
6. Teleki P.—K. Nagy Z.: Óceáni, szárazföldi, mediterrán klímahatások és a hegyi klíma Európában, jellemző növények elterjedésével kifejezve. (Földrajzi Gyűjtemény, Bp. 1930.)
7. Knauz N.: A Garam melletti Szent Benedek apátság, 1890.
8. Bártfai Szabó L.: Pest megye történetének okleveles emlékei 1002—1599-ig, Bp. 1938.
9. Borovszky S.: Magyarország vármegyéi és városai.
10. Bunyitai V.: A váradi püspökség története, Nagyvárad 1883—1884.
11. Dr. Karácsonyi J.: Békés vármegye története, 1896.
12. A Nagykállói Kállay család levéltára, Bp. 1943.
13. Kandra K.: A váradi regesztium, Bp. 1898.
14. Fejér Gy.: Codex Diplomaticus Hungariae, Ecclesiasticus ac civilis Budae 1836.
15. Wenzel G.: Arpádokori Új Okmánytár, Pest, Budapest 1860—74.
16. Wenzel G.: Okmánytár Ozorai Pipo történetéhez Magyar Történelmi Tár.
17. Nagy I. Anjoukori Okmánytár (Monumenta Hungariae Hist.).
18. Nagy I.: Hazai Okmánytár.
19. Mályusz E.: Zsigmondkori oklevéltár.
20. Bárdossy J.: Supplementum Annalectorum Terrae Scepusienis I. Leutschoviae 1832.
21. Tagányi K.: Magyar Erdészeti Oklevéltár Budapest 1896. I. kötet.
22. Szamota I.—Zolnai Gy.: Magyar Oklevéltár Bp. 1902—1906.

A kalaposgombák földrajzi elterjedésének pontos feltérképezése céljából Európában nemzetközi együttműködés indult meg. Az elvégzendő munka: a kijelölt gombafajok előfordulását figyelemmel kísérni, előfordulási körülményeiket pontosan megfigyelni, és a megfigyelésekből összegyűjtött adatokat térképszerűen feldolgozva megküldeni az erre a célra alakult nemzetközi bizottságnak.

A kalaposgombák hazai előfordulási viszonyairól nálunk a vizsgázott gombaismerők és gombaszakértők hálózata útján már eddig is hatalmas adatmennyiség gyűlt össze. Mégis ez nem elegendő a nemzetközi munkába való bekapcsolódáshoz, mert a gyűjtés nem volt eléggé rendszeres. Szükség van tehát arra, hogy a további megfelelő adatgyűjtés feladatára a magyar gombaismerők és szakértők karának számos tagja jelentkezzék, hogy a szomszédos országokkal megvalósítandó együttműködésben le ne maradjunk. Az előírások szerint végzendő megfigyelésekre és adatgyűjtésre az Országos Erdészeti Egyesület mikológiai szakosztálya az erre vállalkozóknak megadja majd az útmutatást. (Dr. Kalmár Z.)